

Mechanizmy zapewniania jakości kształcenia w odniesieniu do programów kształcenia w szkolnictwie wyższym na 5 poziomie Polskiej Ramy Kwalifikacji

Zagadnienia dotyczące zapewnienia jakości kształcenia w kontekście programów kształcenia na 5 poziomie Polskiej Ramy Kwalifikacji były przedmiotem rozważań podczas pierwszego i drugiego etapu realizacji projektu Fundacji Rektorów Polskich i firmy Pearson „Poziom 5 - brakujące ogniwo?” Dotychczasowe wnioski (przedstawione w dwóch publikacjach: *Poziom 5 – brakujące ogniwo?* pod redakcją Ewy Chmieleckiej i Katarzyny Trawińskiej-Kondor oraz *Poziom 5 – brakujące ogniwo? Przykłady programów kształcenia* pod redakcją Ewy Chmieleckiej i Katarzyny Matuszczak) wyraźnie wskazywały, że studia „krótkiego cyklu” na poziomie 5 PRK mogą stanowić receptę na rozwiązanie problemów związanych z jakością kształcenia na 6 i 7 poziomie (studiach I i II stopnia) wynikających m.in. z umasowienia kształcenia. Jak słusznie zauważają współautorzy publikacji *Poziom 5 – brakujące ogniwo? Przykłady programów kształcenia* „ (...) zdarza się, że dyplomy inżyniera, czy licencjata wydawane są z naruszeniem zasad rzetelności akademickiej, zaś część polskich absolwentów 6 poziomu nie spełnia wymagań właściwych dla tego poziomu – uczelnie wydają im dyplomy, choć ich wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne nie odpowiadają deskryptorom efektów kształcenia poziomu 6. Być może kompetencje te odpowiadałyby opisowi poziomu 5, który posiada mniej wymagające deskryptory i dyplom tego poziomu mógłby być „wyjściem awaryjnym” dla wielu słuchaczy i uczelni. Pozwalałby zachować uczelniom rzetelność postępowania, zaś słuchaczom, którzy nie mogliby sprostać wymaganiom właściwym dla dyplomu licencjata lub inżyniera, otwierałby możliwość dostosowania się do wymagań niższego poziomu, skrócenia czasu studiowania i uzyskania świadectwa szkoły wyższej. Z zachowaniem możliwości kontynuacji edukacji w przyszłości. Dodatkowym elementem zagrażającym jakości kształcenia jest tu niż demograficzny, który powoduje, że sporo uczelni/wydziałów pragnących utrzymać dzisiejszy poziom rekrutacji, będzie skłonnych przyjmować coraz większą liczbę niedostatecznie przygotowanych kandydatów, którzy będą

mieli ogromne trudności z ukończeniem studiów 6 poziomu. A być może, rzetelnie i z powodzeniem, ukończyliby studia na poziomie 5.”¹

Przedmiotem obecnych rozważań będzie zbadanie, czy funkcjonujące w polskich uczelniach wewnętrzne systemy zapewnienia jakości kształcenia powinny być zmodyfikowane w kontekście możliwości kształcenia na poziomie 5 PRK w systemie szkolnictwa wyższego.

Działające w polskich uczelniach wewnętrzne systemy zapewnienia jakości kształcenia, których istnienie jest koniecznością wynikająca m.in. z zapisów prawa, opisują zazwyczaj zasady i procedury zapewniania i doskonalenia jakości w kilku obszarach zbieżnych z obszarami, dla których wypracowano standardy i wskazówki zapewniania jakości kształcenia w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego.

Warto przypomnieć, że przyjęte w 2005 roku w Bergen na konferencji ministrów właściwych ds. szkolnictwa wyższego *Standardy i wskazówki zapewniania jakości kształcenia w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego (ESG)* zostały znowelizowane w 2015 r. na konferencji w Erywaniu w Armenii. Fundamentalne zasady przyświecające tworzeniu wewnętrznych i zewnętrznych systemów zapewniania jakości sformułowane w 2005 r. pozostały bez zmian, modyfikacji uległy natomiast niektóre zapisy standardów i wskazówek. Podczas prac nad nowelizacją ESG uwzględniono doświadczenia związane z funkcjonowaniem wewnętrznych systemów zapewniania jakości kształcenia oraz odniesiono się do nowych elementów Procesu Bolońskiego, w szczególności ram kwalifikacji, projektowania programów kształcenia w kontekście ich efektów, idei kształcenia zorientowanego na potrzeby studenta (Student Centered Learning – SCL).

Wspomniane wyżej zasady przyświecające tworzeniu wewnętrznych systemów zapewnienia jakości są sformułowane następująco:

„• główna odpowiedzialność za jakość kształcenia spoczywa na instytucjach,

które to kształcenie prowadzą;

• interes studentów, pracodawców i społeczeństwa w szerszym znaczeniu powinien

być chroniony przez systemy zapewniania jakości, które powinny służyć

rozwijaniu i poprawie jakości oferowanego kształcenia w całym EOSW; aby je

zapewnić, należy stosować sprawne i skuteczne struktury organizacyjne;

• ważnymi elementami systemów są: przejrzystość procesów zapewniania jakości,

¹ *Poziom 5 – brakujące ogniwo? Przykłady programów kształcenia.* red. E. Chmielecka i K. Matuszczak, Fundacja Rektorów Polskich, Warszawa 2015

wykorzystanie w nich wiedzy specjalistycznej oraz promowanie kultury jakości w instytucji szkolnictwa wyższego;

- opracowane procesy zapewniania jakości powinny pozwolić instytucjom na zaprezentowanie ich odpowiedzialności w wykorzystaniu środków finansowych: publicznych i innych;
- opracowane i stosowane procesy zapewniania jakości nie mogą ograniczać różnorodności oraz innowacji kształcenia;
- instytucjonalna autonomia powinna być równoważona świadomością obowiązków ciążących na instytucji szkolnictwa wyższego;
- istnieje konieczność wprowadzenia zewnętrznego zapewniania jakości, ale nakładającego na instytucje akademickie tylko niezbędny ciężar obowiązków.”²

Wśród wymienionych wyżej zasad, warto na to zwrócić uwagę, znajduje się zapis, że opracowane i stosowane procesy zapewniania jakości nie mogą ograniczać różnorodności oraz innowacji kształcenia. W tym kontekście wydaje się zatem oczywiste, że opracowane przez uczelnie wewnętrzne systemy zapewniania jakości kształcenia powinny „objąć” także kształcenie na 5 poziomie PRK pod warunkiem, że tworzone były z zachowaniem standardów i w odniesieniu do wskazówek zawartych w ESG.

Standardy zapewniania jakości kształcenia przedstawione w Erywaniu w 2015 r. obejmują 10 obszarów:

„1) Uczelnie powinny posiadać politykę zapewniania jakości, która jest upubliczniona i tworzy element strategicznego zarządzania. Wewnętrzni interesariusze powinni rozwijać i wdrażać przedmiotową politykę za pomocą odpowiednich struktur i procesów, przy zaangażowaniu zewnętrznych interesariuszy.

2) Uczelnie powinny posiadać odpowiednie procesy służące tworzeniu i zatwierdzaniu programów. Programy te powinny być tworzone w taki sposób, aby spełniały wyznaczone w nich cele, w tym założone efekty kształcenia. Kwalifikacje wynikające z programu powinny być określone oraz komunikowane w sposób jasny i zrozumiały, a także powinny odnosić się do właściwego poziomu krajowych ram kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego oraz, konsekwentnie, do Ram Kwalifikacji dla Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego.

3) Uczelnie powinny zapewnić, aby kształcenie było prowadzone w sposób, który

² E. Chmielecka, *Europejskie Standardy i Wskazówki zapewniania jakości w szkolnictwie wyższym a polski model akredytacji*, *Edukacja Ekonomistów i Menadżerów* 2(36) 2015, s. 31

zachęca studentów do aktywności w procesie uczenia się, a także by system oceniania studentów odzwierciedlał takie podejście.

4) Uczelnie powinny w sposób spójny stosować uprzednio określone i opublikowane regulacje dotyczące wszystkich etapów „ścieżki edukacyjnej studenta”, na przykład procesu przyjmowania na studia, postępu w studiach, uznawalności i wydawania dyplomów.

5) Uczelnie powinny zapewnić sobie kadre dydaktyczną o odpowiednich kompetencjach. Uczelnie powinny stosować sprawiedliwe i przejrzyste procesy rekrutacji i rozwoju zawodowego kadry.

6) Uczelnie powinny wdrażać odpowiednie systemy finansowania aktywności związanej z procesem uczenia się i nauczania, a także zapewniać adekwatne i łatwo dostępne zasoby edukacyjne oraz wsparcie dla studentów.

7) Uczelnie powinny zapewnić gromadzenie, analizę i zastosowanie odpowiednich informacji, celem skutecznego zarządzania swoimi programami i innymi działaniami.

8) Uczelnie powinny publikować informacje o swoich działaniach, w tym na temat programów, które są przejrzyste, prawidłowe, obiektywne, aktualne i powszechnie dostępne.

9) Uczelnie powinny monitorować i na bieżąco weryfikować swoje programy celem zagwarantowania, że spełniane są cele wskazane w przedmiotowych programach, a także że odpowiadają one na potrzeby studentów i społeczeństwa. Weryfikacje te powinny skutkować ciągłym doskonaleniem programów. Każde działanie zaplanowane lub podjęte w konsekwencji monitorowania i weryfikacji programów powinno zostać we właściwy sposób zakomunikowane wszystkim interesariuszom.

10) Instytucje powinny być poddawane zewnętrznemu zapewnianiu jakości zgodnym z ESG, na zasadzie regularności.”³

Standard 1 ESG ustanawia konieczność posiadania przez uczelnie polityki zapewniania jakości kształcenia, która musi być elementem strategii uczelni. Ten standard wydaje się niezwykle istotny (być może najważniejszy) w odniesieniu do rozważań dotyczących programów na 5 poziomie PRK ale także w kontekście ewentualnych weryfikacji i modyfikacji wewnętrznych systemów zapewniania jakości.. Kształcenie na poziomie 5 PRK powinno wpisywać się w misję i strategię uczelni a także w misję i strategię oraz koncepcje kształcenia wypracowaną w jednostce realizującej programy „krótkiego cyklu” na tym poziomie.

³ http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2016_02/0273ca0f7ffd51bff8f79faba8a5639f.pdf

Przypomnijmy, że w 2011 r. Andrzej Kraśniewski i Paweł Stępień w opracowaniu *Przygotowanie rekomendacji dla uczelni – na podstawie analizy najlepszych doświadczeń krajowych i zagranicznych w zakresie budowy wewnętrznych systemów zapewniania i doskonalenia jakości kształcenia oraz budowy kultury jakości w warunkach wdrożenia Polskiej Ramy Kwalifikacji – z zastrzeżeniem dotyczącym zróżnicowania systemów i dopasowania ich do misji, strategii i innych czynników determinujących charakter działań uczelni* (zadanie 3.1.2.a w projekcie Instytutu Badań Edukacyjnych *Potwierdzenie efektów kształcenia w instytucjach szkolnictwa wyższego*). przedstawili szereg zasad budowania i funkcjonowania wewnętrznych systemów zapewniania jakości kształcenia oraz kształtowania kultury jakości. Są to m.in.:

1) Zasada oparcia systemu jakości na wartościach akademickich zgodnie z przekonaniem, że kluczem do wysokiej jakości kształcenia jest świadome współtworzenie kultury jakości przez wszystkich członków społeczności akademickiej, a uzyskiwanie wysokiej jakości kształcenia nierozzerwalnie wiąże się z autonomią, tradycją i godnością społeczności akademickiej i możliwe jest dzięki osiągnięciu założonych przez nią celów.

2) Zasada ścisłego powiązania systemu jakości z misją i strategią uczelni oraz misją, strategią i koncepcją kształcenia przyjętymi przez wydział lub inną jednostkę.

We wspomnianym opracowaniu autorzy podkreślają, że niezbywalnym warunkiem skuteczności wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia oraz umacniania i rozwijania kultury jakości w uczelni jest ścisłe powiązanie systemu z jej misją i strategią oraz oparcie go na wartościach akademickich podzielanych przez społeczność uczelnianą. Jest to naczelną zasadą budowania sprawnie funkcjonującego systemu zapewnienia jakości kształcenia. Działanie systemu w odniesieniu do kształcenia na 5 poziomie PRK wymaga zatem w pierwszej kolejności takiej modyfikacji misji i strategii oraz koncepcji kształcenia, by realizacja programów „krótkiego cyklu” stała się ich elementem.

3) Zasada przejrzystej struktury systemu i właściwego określenia kompetencji oraz zasada zaangażowania władz jednostki organizacyjnej oraz wszystkich grup tworzących społeczność jednostki.

Istotny wpływ na sprawność funkcjonowania systemu zapewniania jakości kształcenia ma przejrzystość, prostota i spójność jego struktury oraz jasne określenie celów, funkcji, zadań i odpowiedzialności, tak aby nie kolidowały z kompetencjami statutowych organów uczelni (władz rektorskich, władz jednostek, senatu, rad jednostek itd.).

Bez zaangażowania władz podstawowych jednostek organizacyjnych niemożliwe jest ani stworzenie dobrego projektu systemu zapewniania jakości kształcenia, ani jego wdrożenie,

ani jego sprawne i owocne działanie. Właściwie zaprojektowany i skutecznie funkcjonujący system (ale też kultura jakości, którą powinien umacniać, formować, upowszechniać) cechuje się bowiem silnym związkiem z autonomią i innymi wartościami akademickimi wspólnymi dla społeczności uczelnianej, a zarazem przejrzystym, zharmonizowanym i sprawnym wymiarem administracyjnym. W obu tych aspektach kierownictwo jednostek, któremu społeczność szkoły wyższej powierzyła przywództwo w określaniu i realizowaniu wspólnych celów, odgrywa rolę kluczową.

Istotnym warunkiem dobrego funkcjonowania systemu zapewniania i doskonalenia jakości kształcenia jest oparcie go na wartościach akademickich uznawanych przez społeczność jednostki za własne. Trafne zaś rozpoznanie tych wartości i właściwe ich wpisanie w rozwiązania systemowe wymaga szerokich konsultacji z reprezentantami wszelkich grup wchodzących w skład społeczności jednostki (studiujących, nauczycieli akademickich, administracji). Ich włączenie w działania systemu, które powinno być dodatkowo wspierane poprzez szkolenia, motywację finansową i inne zachęty, nie tylko zwiększy jego efektywność, ale też przyczyni się do umacniania i kształtowania kultury jakości. Przy czym podkreślić należy, że jej pożądanym przejawem jest otwartość na różnicę zdań i gotowość do udziału w dialogu na temat zapewniania jakości. Realizacja tej zasady przy opracowywaniu modelu systemu jakości może mieć istotne znaczenie w odniesieniu do działań związanych z kształceniem na poziomie 5. Realizacja programów „krótkiego cyklu” może (ale nie musi) spotkać się z oporem części środowiska akademickiego. Dlatego szczególnie istotne jest, by mechanizmy zapewniania jakości powstawały w wyniku świadomego określania celów, włączania w proces zapewniania jakości wszystkich interesariuszy wewnętrznych oraz żeby przyjęte rozwiązania powstawały w wyniku dialogu i były akceptowane przez środowisko akademickie.

4) Zasada wykorzystania tradycji, doświadczeń i dobrych praktyk w zakresie zapewniania wysokiej jakości kształcenia w jednostce realizującej kształcenie.

Czynnikiem wydatnie wzmacniającym trwałość, skuteczność i wewnątrzjednostkową akceptację systemu zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia jest wykorzystanie tradycji, doświadczeń i dobrych praktyk. Ocena dotychczasowych zasad, procedur, regulacji i zwyczajów ukształtowanych w obszarze dydaktyki, wyłonienie poświadczonych mechanizmów i praktyk oraz włączenie ich do systemu zakorzenia go bowiem w godnych kulturowania tradycjach, potwierdza poszanowanie przejawiających się w nich wartości, gwarantuje skuteczność, nieoczywistą w wypadku pozostałych, nowych rozwiązań systemowych.

5) Zasada opartego na dialogu współdziałania z przedstawicielami otoczenia społecznego.

Wskazane jest włączenie osób spoza środowiska akademickiego w proces projektowania (lub doskonalenia) oraz realizacji procedur związanych z funkcjonowaniem wewnętrznego systemu zapewniania jakości kształcenia. Szczególnie cenny wkład mogą wnieść absolwenci, którzy jeszcze niedawno studiowali w uczelni (jej jednostce).⁴

Przytoczone powyżej wybrane zasady budowania wewnętrznych systemów zapewniania jakości kształcenia oraz kultury jakości nie tylko, jak się wydaje, nie zdezaktualizowały się od momentu ich sformułowania, ale mogą być bardzo istotne w procesie „włączania” programów kształcenia na 5 poziomie PRK w istniejące już systemy zapewniania jakości w uczelniach.

Standard 2 ESG zobowiązuje uczelnie do posiadania odpowiednich procesów służących tworzeniu i zatwierdzaniu programów. Programy te powinny być tworzone w taki sposób, aby spełniały wyznaczone w nich cele, w tym założone efekty kształcenia. Kwalifikacje wynikające z programu powinny być określone oraz komunikowane w sposób jasny i zrozumiały, a także powinny odnosić się do właściwego poziomu krajowych ram kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego oraz, konsekwentnie, do Ram Kwalifikacji dla Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego.

Przedstawione do tego standardu wskazówki zakładają m.in., że

- programy są projektowane ze wskazaniem ogólnych celów programu, zgodnych ze strategią uczelni, i mają jasno sprecyzowane zamierzone efekty kształcenia;
- programy są projektowane z udziałem studentów i innych interesariuszy;
- programy są projektowane tak, aby umożliwić studentowi sprawny progres;
- programy precyzują oczekiwany nakład pracy studenta (w ECTS);
- są poddawane formalnemu uczelnianemu procesowi zatwierdzenia⁵

⁴ Komentarze do zasad przytaczamy z opracowania: Andrzej Kraśniewski, Paweł Stępień, *Przygotowanie rekomendacji dla uczelni – na podstawie analizy najlepszych doświadczeń krajowych i zagranicznych w zakresie budowy wewnętrznych systemów zapewniania i doskonalenia jakości kształcenia oraz budowy kultury jakości w warunkach wdrożenia Polskiej Ramy Kwalifikacji – z zastrzeżeniem dotyczącym zróżnicowania systemów i dopasowania ich do misji, strategii i innych czynników determinujących charakter działań uczelni* (zadanie 3.1.2.a w projekcie Instytutu Badań Edukacyjnych *Potwierdzenie efektów kształcenia w instytucjach szkolnictwa wyższego*), s. 10-13.

⁵ Tłumaczenie własne

Przedstawiony wyżej standard 2 ESG i sformułowane do jego spełnienia wskazówki zapewniania jakości kształcenia wpisują się w kolejną zasadę budowania systemów zapewniania jakości kształcenia przedstawioną przez A. Kraśniewskiego i P. Stępnia w omawianym wyżej opracowaniu: zasadę świadomego podejmowania działań i ich ciągłego doskonalenia (przy wykorzystaniu cyklicznego przeglądu osiągniętych wyników).

Idea cyklu Deminga (zaplanuj, wykonaj, sprawdź, popraw) wyraża istotę zapewniania jakości kształcenia i odnosi się do wszelkich związanych z nim działań – tak na etapie projektowania, jak w fazie wdrażania czy pełnego już funkcjonowania systemu. Potwierdza ona szczególne znaczenie świadomego wyznaczania celów własnego działania oraz refleksji nad jego wynikami, która wypływa z potrzeby ciągłego doskonalenia. Stosowanie tej zasady chroni przed zagrożeniami biurokratyzacji, ponieważ wymaga ona postawy podmiotowego, świadomego korzystania z narzędzi, a nie bezwolnego ulegania rutynie mechanizmów i procedur. Kierowanie się nią przez nauczyciela akademickiego w jego pracy dydaktycznej – niezależnie od narzuconych rozwiązań systemowych – jest istotnym przejawem kultury jakości.⁶

Szczególne istotne jest, w odniesieniu do standardu 2 ESG, właściwe zdefiniowanie efektów kształcenia dla programów kształcenia na 5 poziomie PRK tak, by kwalifikacje wynikające z programu odnosiły się faktycznie do tego poziomu ramy kwalifikacji. Jeżeli jednak wewnętrzny system zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia zbudowany został w odniesieniu do ESG oraz uwzględniono w procesie jego powstawania przytoczone powyżej zasady opracowane przez A. Kraśniewskiego i P. Stępnia będzie on tak samo skuteczny w odniesieniu do zagadnień związanych z projektowaniem, weryfikowaniem i modyfikowaniem programów kształcenia i ich efektów dla programów na 6 i 7 poziomie PRK, jak też dla programów na 5 poziomie PRK.

Dla zapewnienia jakości kształcenia w kontekście programów „krótkiego cyklu” szczególnie istotny wydaje się standard 3 ESG. Przypomnijmy, że uczelnie powinny zapewnić, aby kształcenie było prowadzone w sposób, który zachęca studentów do aktywności w procesie uczenia się, a także by system oceniania studentów odzwierciedlał takie podejście.

Wskazówki opracowane dla realizacji tego standardu stanowią, że kształcenie zorientowane na studenta odgrywa ważną rolę w pobudzaniu motywacji studentów, refleksji nad sobą i

⁶ A. Kraśniewski, P. Stępień, *Przygotowanie rekomendacji dla uczelni...* op. cit.

zaangażowania w proces uczenia się. Wdrożenie kształcenia zorientowanego na studenta wymaga od uczelni rozważnego podejścia do projektowania i realizacji programów studiów oraz do oceny efektów kształcenia.

Wdrażając kształcenie zorientowane na studenta, uczelnie powinny zapewnić:

- poszanowanie różnorodności studentów i ich potrzeb poprzez umożliwienie im studiowania wykorzystującego elastyczne ścieżki kształcenia;
- elastyczne stosowanie różnych metod pedagogicznych w celu wspierania potrzeb edukacyjnych studentów;
- wybór odpowiednich dla studenta form studiów i form nauczania;
- regularną ocenę i dostosowywanie form nauczania i metod dydaktycznych.
- wzmacnianie poczucia autonomii studenta, przy jednoczesnym zapewnianiu wskazówek i wsparcia ze strony nauczyciela;
- promowanie wzajemnego szacunku w relacji student – nauczyciel;
- odpowiednie procedury postępowania w wypadku skarg studentów.⁷

Realizacja tego standardu i towarzyszących mu wskazówek oraz odpowiednie zaprojektowanie wewnętrznego systemu zapewnienia jakości kształcenia tak, by ów standard został spełniony może mieć istotne znaczenie dla osiągnięcia spodziewanych efektów w odniesieniu do programów na 5 poziomie PRK. Przypomnijmy, że w trakcie realizacji poprzednich etapów projektu FRP i firmy Pearson *Poziom 5 – brakujące ogniwo?* przedstawiono różnorodne programy kształcenia, które mogą zakończyć się zdobyciem kwalifikacji na poziomie 5, ale także przewidują możliwość uznania wybranych osiągniętych efektów kształcenia na poczet studiów na poziomie 6 PRK. Podczas realizacji obecnego etapu projektu prowadzone są badania, czy i w jakim stopniu efekty uczenia się zdobyte w edukacji pozaformalnej i nieformalnej mogą być poświadczone w odniesieniu do programów kształcenia na 5 poziomie. Rozważania te prowadzą do wniosku, że w kontekście kształcenia na tym poziomie i w odniesieniu do programów „krótkiego cyklu” spełnienie standardu 3 i wypełnienie towarzyszących mu wskazówek może mieć duże znaczenie.

Spełnienie standardu 4 ESG nakłada na uczelnie zobowiązanie do stosowania w sposób spójny uprzednio określonych i opublikowanych regulacji dotyczących wszystkich

⁷ Tłumaczenie własne

etapów „ścieżki edukacyjnej studenta”, na przykład procesu przyjmowania na studia, postępu w studiach, uznawalności i wydawania dyplomów.

Przewidywane włączenie do systemu szkolnictwa wyższego kształcenia na 5 poziomie PRK wymagać może przeglądu, weryfikacji i ewentualnych modyfikacji opisanych w wewnętrznych systemach zapewniania jakości kształcenia mechanizmów odnoszących się do tego standardu. W kontekście kształcenia na poziomie 5 (ale także na poziomie 6 i 7) niewątpliwie znaczenie zyskuje wypracowanie mechanizmów zapewniania jakości kształcenia uwzględniających sprawiedliwe uznawanie kwalifikacji szkolnictwa wyższego, okresów studiów i wcześniejszego kształcenia, w tym uznawanie efektów uczenia się pozaformalnego i nieformalnego (RPL), co stanowi niezbędny element zapewniający postęp studentów w ich procesie uczenia się.

W niniejszym opracowaniu poświęcono uwagę niektórym standardom i wskazówkom przedstawionym w *Europejskich Standardach i Wskazówkach zapewniania jakości kształcenia (ESG)* z 2015 r. Wybrano pierwsze cztery standardy z części I ESG, gdyż wydają się one najważniejsze w kontekście odpowiedzi na pytanie, czy w związku przewidywaną możliwością włączenia kształcenia na poziomie 5 PRK w system szkolnictwa wyższego koniecznym stanie się modyfikacja istniejących i działających w uczelniach wewnętrznych systemów zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia.

Starano się wykazać, że w przypadku, gdy funkcjonujące już w uczelniach systemy zapewniania jakości kształcenia tworzone były w odniesieniu do ESG przyjętych w Bergen w 2005 roku i zostały poddane odpowiedniej modyfikacji w roku 2015 (po nowelizacji ESG) oraz w procesie tworzenia tych systemów kierowano się przedstawionymi wyżej zasadami ich budowania oraz kształtowania kultury jakości nie wydaje się konieczna szczególna ich modyfikacja w kontekście wprowadzenia do systemu szkolnictwa wyższego kształcenia na 5 poziomie PRK.

Tym niemniej warto dokonać przeglądu funkcjonujących w uczelniach systemów zapewnienia jakości kształcenia koncentrując się zwłaszcza na:

- 1) opracowaniu przez uczelnię misji i strategii oraz wiążące się z tym przyjęcie koncepcji jakości kształcenia obejmujące kształcenie na poziomie 5 PRK;
- 2) przeglądzie dotychczasowych zasad, procedur, narzędzi zapewniania jakości kształcenia oraz dobrych praktyk w tym zakresie.

Dokonując wspomnianego wyżej przeglądu dotychczas funkcjonującego systemu zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia należy pamiętać, że „stopień użyteczności tego

przeglądu zależy m.in. od tego, czy zostanie on przeprowadzony z pełną świadomością misji, strategii oraz koncepcji jakości kształcenia. Dobra znajomość i rozumienie przyjętych założeń i celów pozwolą bowiem na trafne sformułowanie kryteriów oceny zalet i braków, przydatności bądź bezużyteczności dotychczasowych praktyk i regulacji związanych z zapewnianiem jakości.”⁸

W procesie ewentualnej modyfikacji modelu funkcjonującego systemu warto pamiętać m.in., że:

- „– musi on nierozzerwalnie wiązać się z misją i strategią [...] [jednostki] oraz z przyjętą w niej koncepcją jakości kształcenia,
- oparcie go na wartościach akademickich uznawanych przez społeczność uczelnianą za własne zwiększy jego wiarygodność i pozwoli wykorzystać go do umacniania i kształtowania kultury jakości,
- wykorzystanie najlepszych doświadczeń i praktyk związanych z zapewnianiem jakości kształcenia podniesie jego skuteczność,
- powinien on odznaczać się przejrzystą strukturą, elastycznością [...] i funkcjonalnością,
- należy jasno rozgraniczyć obszar poddany zasadom i regulacjom ogólnouczelnianym oraz obszar podlegający zasadom i regulacjom zróżnicowanym w zależności od charakteru jednostek,
- szerokie konsultacje projektu z przedstawicielami wszystkich grup tworzących społeczność akademicką [jednostki] (studentów, doktorantów, nauczycieli akademickich zatrudnionych na różnych stanowiskach i piastujących różne funkcje, przedstawicieli administracji) pozwolą umacniać jego dobre strony i eliminować dostrzeżone niedostatki oraz podniosą jego wiarygodność”⁹. Są to uniwersalne wskazówki odnoszące się do budowania wewnętrznych systemów zapewniania jakości kształcenia ale wydaje się, że warto je przypomnieć w kontekście rozważań dotyczących „objęcia” tymi systemami kształcenia na poziomie 5 PRK.

Spełnienie standardu 10 ESG wiąże się z koniecznością poddania się przez uczelnie zewnętrznemu zapewnianiu jakości. Uczelnie powinny zatem poddawać się cyklicznie procesowi akredytacji dokonywanemu przez środowiskowe komisje akredytacyjne (m.in. Uniwersytecką Komisję Akredytacyjną, Komisję Akredytacyjną Uczelni Technicznych,

⁸ A. Kraśniewski, P. Stępień, *Przygotowanie rekomendacji dla uczelni...* op. cit.

⁹ Tamże

Komisję Akredytacyjną Uczelni Ekonomicznych) ale – przede wszystkim – Polską Komisję Akredytacyjną.

Istotne staje się więc pytanie, czy wypracowane przez PKA standardy zewnętrznej oceny jakości kształcenia są przygotowane i adekwatne w sposób wystarczający w kontekście możliwości włączenia do systemu szkolnictwa wyższego kształcenia na poziomie 5 PRK?